

Napsali o Stavovském divadle

(E*forum, 18. 11. 2020)

16. listopadu 2020 uplyne sto let od záboru **Stavovského divadla** českými legionáři a herci, sdruženými v Klubu sólistů Národního divadla. Podle důkladného a sine ira et studio formulovaného rozboru této události, kterou podala Jitka Ludvová v knize Až k hořkému konci: Pražské německé divadlo 1845–1945 (Praha: Divadelní ústav/Institut umění – Academia 2012, s. 313–323), byla již delší dobou připravována právě zmíněným Klubem, který mobilizoval pro tento účel i českou kulturní veřejnost. Ze strany německojazyčné kulturní obce, ředitele divadla Leopolda Kramera a německé intendance byl zábor pochopitelně jednoznačně odmítnut, nebylo také možné přeslechnout rázný nesouhlas prezidenta Masaryka, údajně české morálně zdůvodňované „nároky“ zpočátku zpochybňoval i ministerský předseda Tusar. Někteří čeští divadelníci a divadelnice pokoušeli prostřednictvím memoranda získat scénu jednáním či realizovat představení paritním způsobem. Ani tento kompromisní postup nebyl vyslyšen, zástupci zemské správy trvali na svém stanovisku s argumentem financování scény, a tedy právem s ním volně disponovat, tedy převzít ho do správy země, de facto předat české scéně. Po volbách roku 1920, kdy do parlamentu zasedli poprvé i poslanci národnostních menšin, se situace vyostřila, avšak ani nadále nebyli čeští političtí reprezentanti s to definitivně o osudu Stavovského divadla rozhodnout. Záminkou k obsazení divadla byly srážky mezi chebským obyvatelstvem a vojskem týkající se povalení pomníku Josefa II. a následného demolování tamní české menšinové školy. Tak jako v prosinci 1897 po demisi Kasimira Badeniho došlo i tentokrát k pouličním bouřím, jež využili členové Klubu sólistů a divadlo obsadili (pro podrobnější popis událostí a její recepce v německy i česky psaném tisku opět odkazujeme na práci Jitky Ludvové). Jak je ze zahraničního ohlasu těchto událostí patrné, demonstrace pokračovaly i nadále stejně jako útoky a plundrování dalších středisek spojovaných s německojazyčným kulturním milieu hlavního města. Oba pražské německé deníky následující den o událostech nereferovaly, nemohly totiž vyjít. Symbolickou platnost těchto násilností vůči pražské německojazyčné menšině pro renomé mladého státu, připomenul mj. text neznámého autora v Neues Wiener Journal 17. 11. 1920, který zde otiskujeme. Zdvořile, avšak rozhodně připomenul nemožnost rozhodovat o sporných záležitostech silovým způsobem a pozastavil se nad neschopností či neochotou státních a lokálních orgánů dlouhotrvající neúnosnou situaci řešit a následně důsledně postupovat při obsazení divadla podle platného trestního práva.

Pro řadu soudobých kulturních i politických osobností obou prostředí byly listopadové události roku 1920 včetně následujícího protižidovského drancování ve vinohradské synagoze či bouře v Josefově, kdy dav zničil zařízení židovské radnice za zprvu

nečinného přihlížení policie, šokem, stvrzujícím dojem z násilných událostí v pohraničí v březnu 1919. Šlo nepochybně o další podnět živící protistátní, tj. protičeské nálady. Kromě nacionálně zaměřené literatury (události zpracoval beletristicky mj. Erwin Heine v románu *Wlasta und ihr Student*, který byl československými úřady konfiskován), svému rozčarování dal průchod i Ernst Weiß v odpovědi na anketu *Warum haben Sie Prag verlassen*, otištěné v deníku *Prager Tagblatt* na přelomu května a června 1922, a znovu zpřístupněné a komentované Kurtem Krolopem (Studie o německé literatuře, *Praha: Triáda*, 2018, s. 152–154), a rovněž Franz Carl Weiskopf ve svém *Převratu a Franz Kafka soukromě* v Dopisech Mileně. Ani česká strana nereagovala pouze souhlasně, za připomenutí stojí odmítavé texty z *Práva lidu*, *Tribuny* či *Času*; beletristického zpracování se dostalo ale až generální stávce v prosinci 1920 (např. u Ivana Olbrachta, v jeho *Anně proletářce*), která nakonec přehlušila i neblahé události spojené se Stavovským divadlem. Přiblížení stanoviska německé strany doprovázené pokusem o smíření, již však nepřijatelném pro obě strany, reprodukoval Otokar Fischer. Poté, co poukázal na neochotu převzít politickou zodpovědnost za rozhodnutí přivtělit Stavovské divadlo k Národnímu divadlu a hledat za něj kompenzaci, pozastavil se zejména nad politickou instrumentalizací celého problému. Nepříjemně, ba řezavě aktuálně zní Fischerova slova o populistickém rozhodování vládních orgánů právě dnes, v době koronavirové pandemie, kdy i tehdy docházelo k dojemné shodě zastánců radikálních řešení zleva i zprava i při tak zdánlivě bezvýznamných událostech, jakými bylo tehdejší obsazení „věrného pomníku, svědka a ukazatele dějin své dvojjazyčné země“. „K [divadlu] jsou oprávněna umění obou zemských národů“, podotýká Fischer, „neboť Němce tam poutá upomínka na odkaz Lessingův i na romantiku, na mozartovské slavnosti [...] i na Webera, na vynikající dobu Liebichovu i na počátek skvělé dráhy A. Neumanna, kdežto nám je budova s nápisem *Patriae et Musis* drahá proto, že tam r. 1786 hrána byla první původní česká hra (Thámův Břetislav a Jitka), že se tam r. 1834 poprvé (ve Fidlovačce) zpívalo *Kde domov můj*, že tam působil dramaturg Tyl i herec Kolár“ (*Jeviště 1920*, s. 185; O. Fischer a Národní divadlo, *Praha: Divadelní ústav*, 1983, s. 116).

vp

Události v Praze

To už nejsou ti utlačovaní, teď už jsou to vítězni Češi, kdo se obrací proti Němcům a dává jim pocítit svoji nadvládu. Praha byla včera jevištěm výjevů, kterých nejspíš litují vůdčí osobnosti československé republiky ještě více než sami postižení Němci. Poté co se rozhlásilo, že hlavou československého státu bude muž, jako je Masaryk, nebyli bychom podobné výjevy očekávali. Povstání se obrátilo především proti stánkům německého ducha, proti divadlu, proti dvěma velkým novinám v Praze, také proti politickému centru pražských Němců, kasinu. Byla to lůza, kdo současně využil propuknutí národnostních pocitů k tomu, aby ničil a plnil. Nemůžeme ovšem české vládě odpustit, že viděla, jak se tyto události rodí a rostou, aniž včas zasáhla. Určitě zasáhnout chtěla, neboť sama musí dbát na to, aby obstála před očima Evropy, jež

dnes nové státy vzniklé z monarchie pozoruje ostřeji a ví o nich mnohem více než v minulosti. Ale za temnými postavami z ulice, které spatřují ve štvanci na Němce možnost obohatit se a dát průběh svým divokým instinktům, jednájí politici, kteří jsou celou svou politickou fyziognomií sami dědictvím Rakouska-Uherska, kteří převzali veškerou dřívější frazeologii, navzdory tomu, že se poměry přeci tak zásadně proměnily. Odhalit tyto politiky by měla být povinnost a současně mohla být záchrana české vlády, jejíž šéf se včera spokojil s tím, že před senátem vyslovil samozřejmá slova politování a nelibosti. České ministerstvo také mělo mít lepší kontrolu nad svou armádou a nemělo se nechat přistihnout při své bezmoci tváří v tvář těmto romantickým fenoménům, nýbrž mělo přinejmenším chránit majetek a život svých občanů. Národ, jenž hodlá se svou novou státností vstoupit na prkna světových dějin, by měl mít všechny důvody k zachování dekora. Vláda sestávající z úředníků by bývala měla zapotřebí ukázat, že svůj vládní aparát nemají v rukou diletanti a že je schopna předjímat události. Všichni Češi, přinejmenším ti, kteří vědí, co je zodpovědnost, by se měli pokusit pochopit psychické rozpoložení Němců a zkusit si je získat na svou stranu. To vše se včerejšího dne - ať již s úmyslem nebo neúmyslně - nestalo. Bezpráví, jež se včera dělo na Němcích, ve svých následcích nebude moci nechat českou republiku a její představitele chladnými.

Přel. Lukáš Motyčka

www.ipsl.cz